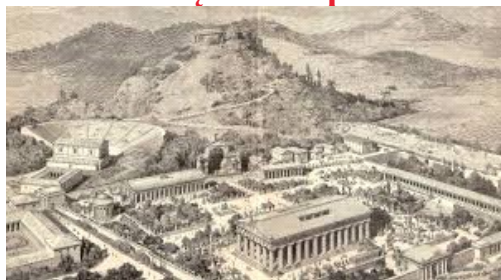

Starożytne Igrzyska

Najważniejsze igrzyska sportowe, w starożytnej Grecji połączone z obrzędem religijnym ku czci Zeusa, odbyły się w Olimpi, od której przyjęły swą nazwę. Olimpia leży w zachodniej części Peloponezu w krainie zwanej Elidą, u zbiegu rzeki Alfejos i wpadającego do niej Kladeosu.

Święta Olimpia

W zespole świątynnym Olimpi oddawano **cześć bogowi niebios i ziemi - Zeusowi** oraz jego siostrze i żonie - Herze. Miejscem poświęconym bogowi bogów był **Święty Gaj - Altis** leżący u stóp wzgórza Kronosa (gr. Kronion). Niegdyś czczono tu władcę wszechświata - Kronosa. Pokonawszy go Zeus sam zapanował nad światem i objął również w swe posiadanie najważniejsze miejsce kultu. Altis miał kształt nieregularnego czworoboku o wymiarach 200x175 m. (pow. ok.3,5 ha). Wokół niego w IV w. p.n.e. powstał mur z pięcioma bramami. W utworzonym w ten sposób świętym kręgu znajdowały się **świątynie Zeusa** (V w. p.n.e.) i **Hery** (Herajon), ale również **grobowiec (Pelopion)** lokalnego, na poły legendarnego, władcy (uznawanego przez niektórych badaczy za wcześniejsze lokalne bóstwo) - Pelopsa uprawnionego do odbierania ofiar przed Zeusem!

W świątyni Zeusa znajdował się **jeden z cudów starożytnego świata - posąg Zeusa** (dłuta Fidiasza), wykonany około 432 r. p.n.e., przedstawiający ojca bogów i ludzi w pozycji siedzącej. Dzieło, wykonane z drewna, pokryte złotymi płytkami oraz elementami z kości słoniowej, miało 12 m wysokości. W V w. n.e. posąg wywieziony został do Konstantynopola, gdzie spłonął doszczętnie w pożarze miasta.

Wśród pozostałych obiektów Altis wspomnieć należy Filipeion z posągiem Aleksandra Wielkiego i jego rodziny, Metroon - świątynia Matki Bogów (IV w. p.n.e.), **portyk Echo** (IV w. p.n.e.), gdzie każdy wymówiony dźwięk był ponoć siedmiokrotnie powtarzany, **Prytaneion** (VI w. p.n.e.) gdzie na zakończenie igrzysk odbywała się uczta ku czci zwycięzców olimpijskich. Kompleks budowli uzupełniało **12 skarbców** wzniesionych przez miasta greckie (VII - V w. p.n.e.). Na dziedzińcu Altis, przy jego południowo-zachodnim narożniku, **rosła święta oliwka** "pięknych wieńców" (Kallistefanos). Z jej gałązek ścinanych złotym nożem przez elejskiego chłopca mającego oboje żyjących rodziców, sporządzano wieniec wkładany na skronie olimpijskich zwycięzców. Jako pierwszy został w ten sposób nagrodzony Diakles z Mesenii, zwycięzca dromosu podczas igrzysk 7. Olimpiady (752 r. p.n.e.).

Część Prytaneionu stanowiła **kaplica Hestii** z wiecznie płonącym ogniem (akamatonpyr - nieznużony). Za wschodnim murem Altis usytuowany był **stadion** o wymiarach 212x29 m z bieżnią długości 192,27 m (600 stóp olimpijskich). Po jego zachodniej stronie znajdował się **gimnazjon i palestra**, gdzie zawodnicy przygotowywali się do startów. Przy południowym murze Altis położony był **Buleuterion**, siedziba Rady Olimpijskiej, gdzie zawodnicy składali przyrzeczenie przed startem w zawodach. Za murem północnym stał szereg skarbców poszczególnych państw miast greckich, gdzie gromadzone były drogocenne przedmioty składane bogom, a także... sprzęt sportowy. W skarbcu Sykionczyków przechowywane były dyski, którymi posługiwali się wszyscy startujący w pentathlonie.

Wśród budowli świeckich wyróżniał się **kompleks łaźni** założonych w V w. p.n.e.

Pierwotnie była to jedynie budowla otaczająca studnię z zimną wodą, na przełomie V i IV w. wyposażona w urządzenia podgrzewające wodę i wanny do kąpieli na siedząco. Zniszczona w początkach II w p.n.e., odbudowana została ok. roku 100 p.n.e., tym razem jako łaźnia parowa z systemem centralnego ogrzewania za pomocą urządzeń zwanych hypokaustami. Obok łaźni znajdowała się **plywalnia** (V w. p.n.e.) z prostokątnym basenem o wymiarach 24x16 m, o głębokości 1,60 m. Woda doprowadzana była glinianym rurociągiem, zaś odprowadzana specjalnym urządzeniem kanalizacyjnym, co zapewniało jej stałą czystość. W pobliżu łaźni, po jej południowej stronie, wzniesiony został w IV w. p.n.e. **Leonidajon**, czyli mówiąc współczesnym nam językiem, hotel sportowy. W nim podczas igrzysk zamieszkiwali najznamienitsi goście (tak, tak, już starożytni Grecy mieli swoich VIP-ów!) oraz wyróżnieni sportowcy.

Legendy

Początki olimpijskiej rywalizacji sportowców giną w pomroce dziejów. Pewne jest jedno - pierwszym odnotowanym zwycięzcą jest Koroibos z Elidy, który zwyciężył w **biegu krótkim (dromos)** na dystansie jednego stadionu, a działo się to w roku **776 p.n.e.** Igrzyska te stały się podstawą miary czasu, jaką przyjął grecki historyk Timajos (ok. 345-250 r. p.n.e.). Określił je jako igrzyska I Olimpiady i liczył odtąd dzieje Grecji dzieląc je na **czteroletnie odcinki (od igrzysk do igrzysk), czyli olimpiady**. Wcześniej miarą chronologii historycznej był rok zdobycia Troi (według współczesnych przeliczeń 1184 r. p.n.e.)

Z różnych źródeł historycznych wiadomo jednak, że igrzyska na terenie Olimpii odbywały się już wcześniej. Według legend początek igrzysk należy wiązać z samym Zeusem, który stoczył w Olimpii walkę z Kronosem o panowanie nad światem. Triumfujący Zeus ustanowił igrzyska ku czci swego zwycięstwa. Pierwszym triumfátorem był Apollo, który pokonał Hermesa w biegu, Aresa w walce pięściarskiej.

Kolejnym igrzyskom patronowali: Endymion, który zorganizował je dla swych synów mających walczyć o panowanie nad królestwem oraz Pelops, który zwyciężył w wyścigu zaprzęgów o rękę Hippodamei, córki Ojnomaosa, króla Pisy. Poczet twórców igrzysk uzupełniają Herakles (syn Zeusa i Alkmeny), Oksylos i Ifitos, któremu zorganizowanie igrzysk ku czci Zeusa, dla odwrócenia od kraju nieszczęść wojny i chorób zleciła wyrocznia delficka. Byli jednak już w starożytności tacy historycy, jak Strabon (ok. 60 r.p.n.e. - 20 r. p.n.e.), który twierdził, że "stare legendy o założeniu świątyni i ustanowieniu igrzysk niewarte są uwagi". Za założycieli igrzysk Strabon uważał Etołów, którzy przybyli na Peloponez pod wodzą Oksylosa pod koniec drugiego tysiąclecia p.n.e.

Historia prawdziwa

Na pewno pierwsze znane nam z daty (776 r. p.n.e.) igrzyska nie były historycznie pierwszymi. **Zasadę zawieszania wojen na czas trwania zawodów sportowych** łączą historycy z imionami króla Elidy Ifitosa, króla Sparty Likurga i króla Pisy Klejstenesa, którzy wprowadzili ten zwyczaj w roku 884 p.n.e. a ilustracje na odnalezionym w Olimpii dysku cofają nas nawet do roku 1580 p.n.e.

W roku 776 p.n.e. igrzyska były już dobrze zorganizowanym przedsięwzięciem religijno-sportowym, **trwającym początkowo jeden dzień**. Z czasem, w skutek powiększania się ilości konkurencji, impreza rozciągnęła się do **trzech dni** (igrzyska 14 Olimpiady), by ostatecznie osiągnąć formę **pięciodniową** (od igrzysk 78 Olimpiady, 468 r. p.n.e.). Początkowo w igrzyskach olimpijskich brały udział jedynie państwa Peloponezu z wyłączeniem Koryntu, który zabraniał udziału swym mieszkańcom! Dopiero w igrzyskach 12. Olimpiady wzięli udział zawodnicy spoza Peloponezu (Ateńczycy).

Nad prawidłowością przebiegu zawodów w Olimpii czuwali w pierwszym okresie królowie Elidy i Pisy. W roku 680 p.n.e. organizację igrzysk przejęli w swe ręce Elejczycy i wprowadzili **urząd hellanodików**. Do funkcji tej wybrani zostali dwaj przedstawiciele najstarszych rodów, a ich urząd przekazywany był dziedzicznie. W połowie VIII w. p.n.e. nadzór olimpijski przejęli królowie Pisy, a od roku 580 p.n.e. powrócono do wspólnego zarządu, wraz z królami Elei.

W roku 400 p.n.e. (igrzyska 95. Olimpiady) przywrócono urząd hellanodików. Wybrano ich dziewięciu w drodze losowania wśród ludu elejskiego i dołączono dwóch uznanych za spadkobierców dawnych hellanodików. Zostali oni mianowani stróżami prawa (nomophylakes) mającymi pomagać dziewięciu wcześniej wybranym. Liczba hellanodików zmieniała się. Początkowo było ich 8, 9, 10, lub nawet 12. Od igrzysk 108. Olimpiady aż do upadku igrzysk przyjęto liczbę dziesięciu. Trzech zajmowało się konkurencjami hippicznymi, trzech pentathlonem, trzech pozostałymi konkurencjami. Dziesiąty (atletes) ozdabiał wieńcami skronie zwycięzców. Kadencja hellanodików trwała cztery lata i kończyła się miesiąc po zakończeniu igrzysk. **Czowali oni nad organizacyjnymi przygotowaniem igrzysk oraz nad prawidłowością ich przebiegu. Byli sędziami rozstrzygającymi wszelkie spory podczas rywalizacji i decydowali o przyznaniu zwycięstwa.**

Najpełniejszy rozkwit osiągnęły igrzyska w okresie wojen perskich (500 - 449 r. p.n.e.). Olimpia była wówczas autentycznym centrum panhelleńskim, a rozgrywane regularnie co cztery lata igrzyska olimpijskie stały się świętem ogólnogreckim. W sto lat później, za sprawą wymienionego wcześniej Timajosa, stały się podstawą miary czasu. Potęgą igrzysk olimpijskich zachwiała klęska Greków w bitwie pod Cheroneą (338 r. p.n.e.) i utrata niepodległości. Państwa greckie przeszły pod panowanie królów macedońskich, zaś w roku 146 p.n.e. stały się częścią imperium rzymskiego. Sport przybrał z czasem formę dochodowego rzemiosła o brutalnej często formie. Jednak igrzyska rozgrywano nadal jeszcze przez kilkaset lat, choć powolny ich upadek stał się nieunikniony.

W toku walk coraz częściej zdarzały się wypadki przekupstwa. Coraz więcej było chętnych do zasiadania na trybunach i obserwowania rywalizacji, zaś coraz trudniej było pozyskać nowych zawodników. W roku 86 p.n.e. konsul rzymski Lucius Cornelius Sulla ograbił Olimpię ze zgromadzonych tu przez wieki skarbów a zawodnikom nakazał przybycie do Rzymu i uświetnienie uroczystości poświęconych swojej osobie. W Olimpii pozwolił pozostać zawodnikom dromosu, którzy jako jedyni mogli rywalizować o olimpijskie wieńce.

W III wieku naszej ery część budowli rozebrano jako źródło materiału do budowy fortyfikacji przeciwko zbliżającym się plemionom Heruldów, które tu jednak ostatecznie nie dotarły. Budowle, które wtedy legły w ruinie, już nigdy nie odzyskały swej pierwotnej formy. Cios

ostateczny igrzyskom olimpijskim wymierzył cesarz **Teodozjusz I Wielki**, który w roku **393 n.e.** **wydał zakaz organizowania igrzysk**. Wkrótce (395 r.) spustoszeń Peloponezu dokonały plemiona gockie, zaś w roku 426 kolejny z cesarzy - Teodozjusz II nakazał spalenie Altis jako miejsca kultów pogańskich. W sto lat później pozostałości zniszczone zostały przez trzęsienie ziemi. Na ponad 1000 lat idea olimpijska poszła w zapomnienie.

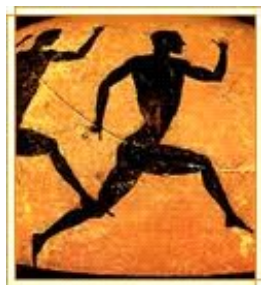
Przygotowania do igrzysk

Sportowe igrzyska w Olimpii (agony) były nierozdzielnie związane z drugą częścią uroczystości - składaniem ofiar religijnych Zeusowi i innym bogom greckim. Organizowane były na zakończenie upływającej olimpiady, czyli czteroletniego okresu, jaki minął od poprzednich igrzysk. Obrzędy religijno-sportowe odbywały się w trzecią pełnię po przesileniu letnim, w miesiącu nazywanym w kalendarzu Elidy - Parthenios (odpowiada dzisiejszej drugiej połowie lipca i pierwszej połowie sierpnia)

Już na kilka miesięcy przed rozpoczęciem rywalizacji z Altis wyruszali **spondoforowie**. Idąc do najdalszych zakątków Grecji (np. do Aten pokonać trzeba było odległość 275 km, do Sparty 121 km, do Elis jedynie 58 km) ogłaszali nadchodzący czas igrzysk. Po ich wezwaniu do przestrzegania **pokoju bożego (ekecheiria)** należało przerwać wszelkie walki zbrojne, rozpoczynał się okres zawieszenia broni (hieromenia) obowiązujący aż do zakończenia igrzysk. Kto w tym czasie użyje broni - okryje się hańbą. **Zawodnicy i ich trenerzy wyruszali do Elis, aby tam spędzić ostatni miesiąc przed zawodami na ćwiczeniach w gimnazjonie, zaś widzowie udawali się prosto ku Olimpii.**

Miesięczny pobyt w Elis zawodnicy poświęcali na intensywne treningi. Obserwujący ich hellanodikowie oceniali umiejętności trenujących a wyróżniających się kierowali do **Pletrionu, części Gimnazjonu zwanej przedsionkiem Olimpii.**

W czasie treningów zawodnicy przestrzegać musieli jednakowej dla wszystkich **diety** (anankophagia) składającej się z sera, owoców, oliwek, chleba i wody. Pierwszy od tej zasady odstąpił Dromeus ze Stymfalosu, zwycięzca diaulosu na igrzyskach 74. i 75. Olimpiady, który do swych posiłków dołączył mięso.

Przebieg igrzysk

Po upływie okresu przygotowań zawodnicy wraz z trenerami, prowadzeni przez hellanodików, wczesnym rankiem wyruszali na **58-kilometrowy marsz ku Olimpii**. Po drodze, przy źródle Piera, składali pierwszą, oczyszczającą ofiarę i ruszali w dalszą drogę ku olimpijskiemu Gimnazjonowi. Następnego dnia rozpoczynano igrzyska. Uroczystości religijno-sportowe trwały początkowo jeden dzień. Z czasem program sportowy rozrastał się, zaś igrzyska wydłużyły się do trzech i ostatecznie

do pięciu dni (od igrzysk 78. Olimpiady, 468 r. p.n.e.). **Rozpoczynano od złożenia Zeusowi ofiary w postaci dzika. Następnie dorośli zawodnicy, oraz ojcowie i bracia w imieniu startujących chłopców, a także trenerzy i sędziowie składali uroczystą przysięgę przed ołtarzem Zeusa Horkios w Buleuterionie. Towarzyszyli im, stojący w dalszych szeregach woźnice i jeźdźcy, którzy składali swą przysięgę w dalszej kolejności. Jako ostatni przysięgę składali hellanodikowie.**

Przebieg poszczególnych dni zmieniał się w toku dziejów. Podczas jednych z igrzysk pięciodniowych pierwszego dnia odbyła się rywalizacja trębaczy i heroldów, przysięga i losowanie, drugiego dnia przeprowadzono konkurencję chłopców (Pajdes). Dzień trzeci wypełniły zawody hippiczne i pentathlon (pięciobój). Czwartego dnia przerywano rywalizację sportową i poświęcano się uroczystościom religijnym. W ostatnim, piątym dniu, startowali biegacze (dromos, diaulos, dolichos), zapaśnicy bokserzy i zawodnicy pankrationu. Ostatnią konkurencją igrzysk był bieg z tarczą (pierwotnie w pełnej zbroi) - hoplites dromos. Igrzyska zakończyło nagradzanie zwycięzców i uroczysta uczta w Prytaneionie. Innym razem było jednak inaczej: 1. dzień - ofiary na ołtarzach, zaprzysiężenie sędziów i ślubowanie zawodników, 2. dzień - pentathlon, recytowanie wierszy, wyścigi rydwanów, 3. dzień - uroczystości religijne ku czci Zeusa, biegi, 4. dzień - hoplites dromos, zapasy, boks, pankration, 5. dzień - wręczanie nagród uroczystości ku czci Zeusa, uczta w Prytaneionie.

Jeszcze inaczej było podczas igrzysk opisanych przez Jana Parandowskiego w Dysku olimpijskim, nagrodzonym brązowym medalem na olimpijskim konkursie sztuki podczas Igrzysk XI Olimpiady ery nowożytnej (Berlin 1936r.). Wtedy również pięciodniowy program obejmował: ofiarę z krwi dzika, przysięgę zawodników, bieg, boks, zapasy chłopców (1. dzień); wyścigi wozów, bieg kłaczy, wyścigi wierzchowców, pentathlon (2. dzień); święto pełni księżyca, składanie bogom ofiar przez grupy Greków przybyłych z różnych stron (3. dzień); biegi, zapasy, boks, pankration, hoplites dromos (4. dzień); uroczystości kończące igrzyska (5. dzień).

Prawo udziału w igrzyskach olimpijskich mieli jedynie chłopcy i mężczyźni. Musieli być Grekami wolnymi, urodzonymi z obojga rodziców Greków. Wykluczeni byli ci, na których ciążyła klątwa, świętokradztwo lub zabójstwo. **Z czasem do igrzysk dopuszczono nie-Greków.** Spisy olimpijczyków zwycięzców notują imiona Gaiosa z Rzymu (zwycięzca dolichosu na igrzyskach 177. Olimpiady, 72 r. p.n.e.) oraz Varazdata z Armenii, który zwyciężył w rywalizacji bokserów na igrzyskach 291. Olimpiady w roku 385 p.n.e.

W żadnych uroczystościach olimpijskich nie miały prawa uczestniczyć kobiety, którym już za samo przekroczenie Alfejosu groziła kara śmierci przez strącenie ze skały Typajonu. Był w tej zasadzie jeden wyjątek. **Z marmurowego ołtarza, usytuowanego naprzeciwko miejsc hellanodików, obserwowała zawody Chamyne, kapłanka Demeter. Ponieważ funkcja ta nie była dożywotnia, pewna ilość kobiet miała możliwość oglądania igrzysk.**

Przewodnik po Olimpi

Aby w pełni oddać atmosferę spokojnej na co dzień Olimpii trzeba pamiętać o ludycznej stronie igrzysk. Podczas uroczystości przebywało tu, na stadionie i w jego otoczeniu, do 50 tysięcy osób. Okolice na kilka dni wypełniała się wrzawą i ruchem. Najznakomitsi goście mieszkali w tym czasie w **Leonidajonie** (który można nazwać hotelem olimpijskim), w pobliżu Altis, jednak większość przybyłych musiała się zadowolić namiotami, których setki wyrastały w całej okolicy.

Wzdłuż okolicznych dróg liczni handlarze rozstawiali swoje kramy, z których sprzedawali ryby, produkty zbożowe (między innymi wspaniałe pieczywo o kształtach rozgwiazd, półksiężyców, zwierząt), owoce i przyprawy. Na stoiskach z owocami zakupić można było jabłka, gruszki, daktyle, orzechy. Wśród warzyw wyróżniały się pęki rzeżuchy, główki sałaty, wianki czosnku i cebuli oraz wielkich rozmiarów ogórki sykiońskie.

W wielu miejscach porozstawiane były płatne kuchnie rozsiewające wokół zapach oliwy. Tam można było zjeść świeżo usmażoną rybę czy uwarzoną w kotle zupę. Po zaspokojeniu głodu można było wypić kubek ciemnoczerwonego (zwanego czarnym), białego lub żółtego wina w jednej z wielu polowych winiarni, osłoniętych od prażącego słońca. A wybierać było w czym:

były wina z Flius, Sykionu, Chios, Lesbos, Tasos czy z Rodos. Jedni byli zwolennikami win czarnych, inni uważali je za zbyt mocne i gęste i preferowali wina żółte, najlepsze ponoć na trawienie. Wybrane wino mieszano przed wypiciem z wodą z pobliskich źródeł.

Jeden tylko rodzaj towaru **nie miał prawa znaleźć się na ladach kramów - broń**. Pokój boży przestrzegany był bezwzględnie: nie tylko żadnych walk zbrojnych podczas igrzysk, ale również żadnej sprzedaży a nawet posiadania przy sobie. Zakupić można było natomiast różnego rodzaju narzędzia, gwoździe, koła do wozów. Inni handlarze zachwalali swoje krzesła, stoły, liny, łyżki i misy. Kupcy ze wschodu oferowali wielobarwne dywany. Dzieci kierowały swą uwagę ku stoiskom z fujarkami, woskowymi lalkami, pierścionkami z brązu i innym tanim drobiazgiem, na który naciągali swoich rodziców.

Było też jedno miejsce specyficzne, którego dziś nie zaakceptowalibyśmy - długi podest drewniany na którym odbywał się handel niewolnikami, jeńcami wziętymi do niewoli po bitwach, kobietami przywiezionym z podbitych terytoriów.

Do Olimpii napływali przybysze z różnych stron Grecji, a nawet innych krajów, każdy w swych trzosach posiadał inną walutę. Jak sobie z tym poradzić, kiedy potencjalny nabywca chciał płacić monetami Egiptu z wyobrażeniem żółwia, a sprzedający przybył z Koryntu i chciał zapłaty jedynie w monetach z pegazem, jakie obowiązywały w jego ojczyźnie? I na to była rada. Wśród kramów usadawiali się liczni wekslarze, dysponujący walutą ze wszystkich zakątków ówczesnego świata. Zajmowali się oni wymianą monet i rozmiennianiem większych nominałów na drobne. Jak więc widać instytucje, które śmiało można nazwać kantorami wymiany walut mają już wielowiekową tradycję.

Wokół panował niezwykle gwar wybierających i sprzedających i odgłosy targowania się o cenę. Upałowi i wrzawie towarzyszył, hm... po prostu smród. Powodowały go prymitywne sanitariaty oraz rozkładające się resztki ze zwierząt ofiarnych, których nie wolno było zjadać. A **ofiary składano na ponad 70 ołtarzach**. Popioły ze spalonych zwierząt usypywano w jeden kopiec, który w drugim wieku naszej ery osiągnął wysokość 6m.! Już jeden z antycznych kronikarzy zauważył, że towarzysząca temu plaga much, monotonna muzyka, śpiewy i ryk zwierząt, odór krwi gryząca chmura dymu, opary potu, swąd łajna i palonej sierści wprawiały ludzi w ekstazę lub powodowały mdłości i torsje.

Konkurencje

Dromos - bieg prosty

Był **najstarszą i początkowo jedyną konkurencją igrzysk olimpijskich**. Pierwszym znanym z imienia zwycięzcą był Koroibos z Elidy (igrzyska 1. Olimpiady, 776 r. p.n.e.). Do igrzysk 5. Olimpiady długość biegu nie była wyraźnie określona. Dopiero od igrzysk 6. Olimpiady przyjęty został dystans **600 stóp olimpijskich (192,27 m)**.

W celu wyłonienia zwycięzcy przeprowadzano eliminacje w rozlosowanych czteroosobowych przedbiegach. Ich zwycięzcy stawali na starcie biegu finałowego.

Zwycięzca dromosu zyskiwał miano eponyma - jego imieniem nazywano całą Olimpiadę.

Diaulos - bieg podwójny

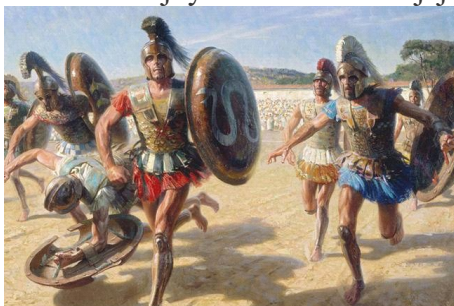
Rozgrywany na dystansie dwóch stadionów. Wprowadzony od igrzysk 14. Olimpiady (724 r. p.n.e.). Pierwszym zwycięzcą był Hypenos z Pisy.

Start odbywał się z linii mety dromosu, zawodnicy przebiegali dystans stadionu (do startu dromosu) i po nawrocie i ponownym przyjęciu pozycji startowej, przebiegali ponownie ten sam odcinek bieżni w przeciwnym kierunku. Nie przeprowadzano eliminacji. Wszyscy startowali w jednym biegu z bloków startowych pozwalających na jednoczesny bieg dwudziestu zawodników.

Dolichos - bieg długi

Rozgrywany na zmiennym dystansie, **od siedmiu do dwudziestu czterech stadionów** (1345,89 m do 4614,48 m). Wprowadzony od igrzysk 15. Olimpiady (720 r. p.n.e.). Pierwszym zwycięzcą był Akantos ze Sparty.

Ze względu na długość biegu, inna niż na krótkich dystansach była technika pokonywania trasy przez zawodników. Tułów był wyprostowany, pierś wysunięta do przodu, krok krótszy i nie tak dynamiczny. Jednak sam sposób przebiegania - pokonywanie w obie strony tego samego odcinka bieżni i kolejnych nawrotów na jej końcach - taka jak przy diaulosie.

Hoplites dromos - bieg w uzbrojeniu

Rozgrywany prawdopodobnie **na dystansie dwóch stadionów**. Wprowadzony od igrzysk 65. Olimpiady (520 r. p.n.e.). Pierwszym zwycięzcą był Damaretos z Herai.

Początkowo zawodnicy biegali w pełnym uzbrojeniu hoplity (ciężkozbrojnego piechura starogreckiego). Stopniowo uzbrojenie biegaczy ograniczono, rezygnując kolejno z nagołenników, włóczni i hełmu. **Ostatecznie bieg odbywano z tarczą**. Tarcze miały znormalizowane rozmiary i przechowywane były w świątyni Zeusa w Altis.

Pentathlon - pięciobój

W jego skład wchodziły: halma (**skok w dal**), dromos (**bieg prosty**), akontisma (**rzut oszczepem**), dyskobolia (**rzut dyskiem**), pale (**zapasy**). Wprowadzony od igrzysk 18. Olimpiady (708 r. p.n.e.). Pierwszym zwycięzcą pentathlonu był Lampis ze Sparty.

Skok w dal: odbywał się z miejsca lub z rozbiegu. Zawodnicy odbijali się ze specjalnej odskoczni, którą stanowiła kamienna płyta - bater, lądowali zaś na zeskoku pokrytym piaskiem. Impet odbicia i uzyskaną odległość zwiększały trzymane w dłoniach haltery, **kamiennie lub żelazne ciężarki** (ważące od 1,5 do ponad 4,5 kg). Przypuszcza się, że lekkie haltery trzymane były w dłoniach podczas skoku, zaś ciężkie odrzucane były w tył przy odbiciu. Wykonywano po **trzy skoki**, z których żaden nie mógł zakończyć się upadkiem. Rezultaty uzyskiwane przez najlepszych (ponad 16 m.) w połączeniu z rozmiarami skoczni liczącej 50 stóp czyli ok. 16 m. świadczą o tym, że były to najprawdopodobniej wieloskoki (kolejne skoki oddawano z miejsca lądowania po skoku

poprzednim).

Rzut oszczepem: sprzęt jakim posługiwano się do rzutów wykonany był z **drewna jesionowego lub świerkowego** zaś jego długość była jak określono "w granicach wzrostu człowieka". W połowie długości przytwierdzona była **skórzana pętla** (ankyle). W nią rzucający wsuwał palec wskazujący i średni co wspomagać miało siłę rzutu. Trzymając oszczep nad ramieniem oszczepnik podbiegał kilkoma krokami i z rozmachem wyrzucał oszczep, uważając przy tym, aby nie przekroczyć wyznaczonej linii. Wykonywano **trzy rzuty** na odległość, choć były też wzmianki o rzutach do celu. Odległości uzyskane przez poszczególnych zawodników zaznaczano za pomocą specjalnych kołeczków. Musiano jednak mierzyć rzuty szczególnie dalekie, gdyż zachowały się przekazy o rzucie Fayllosa z Krotonu na odległość 160 stóp (51,27m.).

Rzut dyskiem: wszyscy zawodnicy używali jednakowych dysków przechowywanych w olimpijskim skarbcu Sykiończyków. Były one wykonane **ze spiżu**, żaden z nich nie dochował się do dzisiejszych czasów. Znalezione podczas wykopalisk inne dyski wykonane były z kamienia i ważyły od 1,35 do 4,7 kg. Rzucający dyskobol ustawiał się na specjalnym podwyższeniu (balbis) i miotał dyskiem bez obrotu, wykonując jedynie silny wymach. Każdemu przysługiwało wykonanie **trzech rzutów**, podobnie jak w rzucie oszczepem. W dysku rekordzistą był także Fayllos z Krotonu, który rzucił na odległość 95 stóp (30.44m.)

Zapasy: konkurencja pentathlonu rozgrywana najprawdopodobniej jako ostatnia, miała decydujące znaczenie. Zawodnicy walczyli w parach ustalonych **drogą losowania, zawodnik przegrywający odpadał z dalszych walk**. Obowiązywały reguły jak w samodzielnych zapasach.

Nie jest jednoznacznie potwierdzona kolejność konkurencji pięcioboju. Różne źródła podają różne wymogi, jakie należało spełnić, aby zostać zwycięzcą pentathlonu. Czy trzeba było zwyciężyć w trzech konkurencjach (w tym koniecznie w zapasach), czy też wystarczająca i decydująca była wygrana w zapasach? - tego dokładnie nie wiadomo. Być może zasady te zmieniały się w toku dziejów olimpijskich.

Pygme - pięściarstwo

Wprowadzone zostało od igrzysk 23. Olimpiady (688 r. p.n.e.). Pierwszym zwycięzcą był Onomastos ze Smyrny, który określił reguły walk. Na ręce używać wolno było **rzemiennych** osłon chroniących stawy dłoni przed uszkodzeniem. Rzemienie miały długość około 3m (!), a założyć je trzeba było tak, by stawy mogły się zginać i zaciskać w pięści. Nie wolno było uderzać otwartą dłonią, a **ciosy mogły dochodzić jedynie głowy i górnych części ciała**.

Zawodnicy łączeni byli w pary drogą losowania, bez podziału na kategorie wagowe. Podział zawodników stosowano natomiast ze względu na wiek. Osobno walczyli chłopcy (efebos), osobno mężczyźni (andres). Zwyciężyć można było przez: poddanie się rywalowi (uniesienie do góry ręki z wyciągniętym palcem wskazującym), bądź też przez powalenie przeciwnika, którego jednak nie wolno było zabić. Taki przypadek miał miejsce podczas igrzysk 72 Olimpiady (492 r. p.n.e.), kiedy to do śmierci rywalowi doprowadził Kleomedes z Astypalei. Pozbawiony został za to wieńca olimpijskiego. Z czasem rzemienie zaczęto nabijać guzami skórzanymi a później metalowymi. W celu wzmocnienia ciosów zawodnicy trzymali w dłoniach metalowe lub kamienne kule (myrmekes - mrówki). Walki pięściarskie przekształciły się w krwawe widowisko.

Pankration

Był połączeniem zapasów i walk pięściarskich. Wprowadzony od igrzysk 33. Olimpiady (648 r. p.n.e.). Dozwolone było stosowanie wszystkich chwytów i uderzeń. Wolno było podstawić nogę, wyłamywać palce, łamać nos a nawet gryźć przeciwnika. Ostateczne przepisy ustalił Leukanos z Akarmanii (uczestnik igrzysk 83. Olimpiady, 448 r. p.n.e.).

Zawody odbywały się na przestrzeni stadionu. Walczono w parach według losowania, bez podziału na kategorie wagowe, z zachowaniem podziału ze względu na wiek (walki chłopców wprowadzono

od igrzysk 145. Olimpiady w 200 r. p.n.e.). Zwycięzano przez poddanie się przeciwnika (uniesienie palca wskazującego lub klepięcie zwycięzcy w plecy). Przestrzegać trzeba było jedyne ograniczenia: nie wolno zabić przeciwnika.

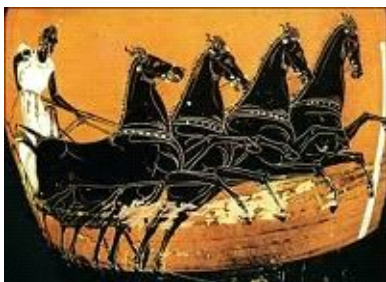
Pale - zapasy

Zapasy rozgrywano jako część pentathlonu, a także jako konkurencję samodzielną (od igrzysk 18. Olimpiady, 708 r. p.n.e.). Pierwszym zwycięzcą był Eurybatos ze Sparty.

Walki odbywały się na stadionie, na powierzchni pokrytej piaskiem. Zwycięstwo uzyskiwał zawodnik, który **trzykrotnie powalił przeciwnika na ziemię**. Zawody rozgrywano systemem, określanym dziś jako pucharowy - przegrywający odpadał z dalszych walk.

Rywalizowano pierwotnie na stojąco, dozwolone były jedynie chwyt powyżej pasa, podcinanie i przerzucanie przeciwnika ponad głowę. Z czasem jednak współzawodnictwo uległo brutalizacji. Reformy przeprowadzone w II w. p.n.e. przez Orikadmosa dopuściły chwyt za nos i usta, wyłamywanie palców i wykręcanie głowy oraz walkę na ziemi (określaną dziś jako walka w parterze).

Brutalność zapasów zniechęcała startujących do tego stopnia, że niejednokrotnie zgłaszał się do walk pojedynczy atleta. Przyznawano mu wtedy zwycięstwo bez walki (akonti - bez walki). Zasadę tą stosowano jedynie w zapasach.

Hippika - jeździectwo

Zawody odbywały się na specjalnym **hippodromie** wybudowanym obok stadionu. W VI w. n.e. wody Kladeosu zniszczyły pozostałości tego obiektu i dziś nie jesteśmy w stanie odtworzyć jego dokładnych rozmiarów. Z historycznych przekazów wiadomo, że liczył on w obwodzie ok. 2400 stóp olimpijskich, czyli cztery stadiony (769 m) zaś jego szerokość nieco mniej niż 1,5 stadionu (250 m).

Rozgrywano wyścigi **rydwanów czterokonnych** (od igrzysk 25. Olimpiady 680 r. p.n.e.), a w czasach późniejszych program **rozszerzono o wyścigi wierzchem, wyścigi rydwanów dwukonnych, czterożrebięcych i dwużrebięcych oraz mułów**.

Starty odbywały się z klinowatego budynku w rogu hippodromu. Mechanizm startowy pozwalał na stopniowe zwalnianie lin blokujących przed kolejnymi zawodnikami - od stojącego najdalej do najbliższego. Start sygnalizowano przez opuszczenie wizerunku delfina z brązu z jednoczesnym podniesieniem spiżowego orła o rozpostartych skrzydłach. Na najdłuższym dystansie (12 okrążeń) startowały czterokonne rydwany. Przed rozpoczęciem ostatniego okrążenia rozlegał się głos trąbki. **Tytuł olimpijczyka (zwycięzcy olimpijskiego) w konkurencjach jeździeckich uzyskiwał właściciel konia i zaprzęgu. Woźniców dekorowano jedynie wełnianą przepaską na głowę.**

Dzięki tej zasadzie, triumfatorkami igrzysk olimpijskich mogły zostać kobiety. Pierwszą z nich była Kyniksa ze Sparty, właścicielka rydwanu czterokonnego (igrzyska 97 Olimpiady 392r. p.n.e.).

Zawody heroldów i trębaczy

Odbywały się na **terenie Altis**. Uczestnicy stawali na marmurowym podium obok podziemnego przejścia na stadion. W rywalizacji heroldów i trębaczy o zwycięstwo decydowała **siła głosu i moc trąbienia**. Zwycięzali najgłośniej krzyczący i trąbiący. Najlepsi nagradzani byli tak jak inni triumfatorzy olimpijscy - wieńcem z gałązek oliwki.

Rywalizację heroldów i trębaczy wprowadzono od igrzysk 96. Olimpiady (396r. p.n.e.) Pierwszymi zwycięzcami byli Timaios z Elidy (trębacz) i Krates z Elidy (herold).

Inne igrzyska

Niemal każde z greckich miast organizowało swoje zawody sportowe często o zasięgu lokalnym, odgrywające rolę eliminacji do igrzysk o zasięgu ogólnokrajowym. Wśród tych najważniejszych, tuż za olimpijskimi, stały igrzyska o mniejszym prestiżu: nemejskie, pytyjskie, istmijskie.

O tym, że wraz z olimpijskimi tworzyły nierozzerwalną całość, świadczy fakt uzyskiwania tytułu Periodonika przez tego zawodnika, który podczas jednego czterolecia olimpijskiego (jednego periodu) zwyciężał w Olimpii, Nemei, Fokidzie i na Istmie Korynckim. Do naszych czasów zachowało się 60 imion takich triumfatorów. Wśród nich niezwykle osiągnięcia odnieśli: Herodoros z Megary, który wśród trębaczy zdobył ten tytuł dziesięciokrotnie (!) od 113. do 122. Olimpiady (328 - 292 r. p.n.e.) oraz Milon z Krotonu zapaśnik, który tytuł Periodonika zdobył sześciokrotnie, podczas 60. Olimpiady i 62-65. Olimpiady (540 r. p.n.e. i w latach 532-516 p.n.e.).

Kobiety miały co prawda zakaz wstępu w obręb Altis i obiektów sportowych, ale dotyczyło to tylko igrzysk olimpijskich. Na tym samym bowiem stadionie, choć w innych niż olimpijskie latach, rozgrywano zawody dziewcząt podczas Herajów, czyli uroczystości religijno-sportowych ku czci Hery. W ramach igrzysk pytyjskich przeprowadzano agony zarówno chłopców jak i dziewcząt, a według historyka Athenaios, podczas igrzysk na wyspie Chios w zapasach, dziewczęta walczyły razem z młodymi mężczyznami. Jak twierdził Plutarch, już w IX w. p.n.e. król i prawodawca spartański nakazał wręcz dziewczętom ćwiczyć biegi, zapasy, rzucanie dyskiem i oszczepem, żeby przyszłe dziecko rozwijało się zdrowo w łonie zdrowej matki.

Heraje

Organizowane w Olimpii co cztery lata, w innych jednak latach niż igrzyska olimpijskie. W części sportowej obejmowały **jedną konkurencję - bieg na dystansie 5/6 stadionu (160,22 m).** Startowały dziewczęta podzielone na trzy kategorie wiekowe. Biegały z rozpuszczonymi włosami, w sięgających do kolan szatach odsłaniających aż do piersi prawe ramię. Nagrodą był **wieniec oliwny** i prawo wystawienia w Altis malowanego portretu. Są historycy uważający, że agon dziewcząt w Olimpii był starszy niż igrzyska mężczyzn!

Igrzyska istmijskie

Organizowane **ku czci boga mórz - Posejdona**, w Istmie na Przesmyku Korynckim (połączenie Peloponezu ze stałym lądem). Odbywały się **co dwa lata** (w drugim i czwartym roku Olimpiady), prawdopodobnie od przełomu VII i VI w. p.n.e. Trwały cztery dni i obejmowały biegi (prosty, podwójny, długi i w uzbrojeniu), pięściarstwo, pankration, wyścigi wierzchowców, wyścigi rydwanów czterokonnych, regaty łodzi wiosłowych, pentathlon, zapasy i zawody pływackie. Przeprowadzano także konkurs gry na cytrze. Startowali mężczyźni podzieleni na trzy grupy wiekowe. Zwycięzcy otrzymywali **wieniec z gałązek selera**, rośliny poświęconej Posejdonowi.

Igrzyska pytyjskie

Rozgrywane w Fokidzie niedaleko Delf, na Równinie Cyrrejskiej. Przeprowadzano je **ku czci Apolla**, który miał tam zabić smoka Pytona. Odbywały się **co cztery lata**, w trzecim roku Olimpiady. W pierwszym okresie odbywał się tam tylko konkurs muzyczny (gry na różnych instrumentach). W roku 582 p.n.e. rozegrano już jednak zawody sportowe w biegach (dromos, diaulos, dolichos, bieg zbrojny) pentathlon, pięściarstwo, wyścigi wierzchowców i rydwanów, pankration. Cały czas odbywały się też agony śpiewaków i muzyków. **Startowali mężczyźni, chłopcy i dziewczęta.** Zwycięzcy otrzymywali **wieniec z wawrzynu** (laurowy), do dziś

pozostający synonimem najwyższego wyróżnienia honorowego.

Igrzyska nemejskie

W pierwszym okresie **były religijnym świętem ku czci Zeusa**. Od roku 573 p.n.e. nabrały, podobnie jak igrzyska olimpijskie, charakteru uroczystości religijno-sportowych. Rozgrywano je w Nemei (Argolida na Peloponezie) **co dwa lata**, w drugim i czwartym roku Olimpiady. W programie sportowym znalazły się biegi (dromos, diaulos, dolichos, hoplites dromos), wyścigi wierzchowców i rydwanów, pięciobój, zapasy, pięściarstwo i pankration. Prawdopodobnie odbywał się też agon muzyczny. Startowali mężczyźni podzieleni według wieku na trzy grupy. **Zwycięzcy otrzymywali wieniec dębowy bądź, jak uważają inni historycy, wieniec z bluszczu.**

Panatenaje

Tradycyjne **święto ku czci Ateny**, obchodzone w okresie żniw przez mieszkańców Aten. Od roku 586 p.n.e. obchodzono Wielkie Panatenaje (co cztery lata), połączone z zawodami sportowymi. Organizowane były w trzecim roku Olimpiady. Program sportowy obejmował zawody muzyczne i hippiczne. Najważniejszym punktem obchodów był lampadodromos, czyli bieg z pochodniami. Zawodnik musiał pokonać pewien odcinek dystansu tak, aby płomień nie zgasł i następnie przekazać pochodnię następnemu biegaczowi swojego zespołu (stąd dzisiejsze biegi sztafetowe i sztafeta z pochodnią olimpijska biegnąca na główny stadion igrzysk). Startowali wyłącznie mężczyźni w trzech grupach wiekowych. **Zwycięzcy otrzymywali nagrody rzeczowe**, wśród których ważne miejsce zajmowały cenne amfory czarnofigurowe.

Starożytne idee

Ekecheiria

Pokój boży, sojusz zawarty pomiędzy królem Elidy - Ifitosem, Pisy - Klejstenesem i Sparty - Likurgiem. **Treść porozumienia wyryto na spiszowym dysku, który złożony został w świątyni Hery w Olimpii.** Porozumienie o pokoju bożym zobowiązywało wszystkich Greków do przerwania walk zbrojnych na czas przygotowań i trwania igrzysk. Ustanowiono jednocześnie czteroletni okres pomiędzy kolejnymi igrzyskami, nazywając go Olimpiadą oraz określano prawa i obowiązki zawodników. Zawarcie sojuszu o pokoju bożym datuje się na rok 884 p.n.e.

Zawieszenie broni na czas igrzysk (hieromenia) było przestrzegane bardzo surowo, historia zapisała jedynie dwa przypadki jego naruszenia. W olimpijskim roku 420 p.n.e. Sparta wysłała liczący 1000 żołnierzy oddział hoplitów przeciwko miastu Firkos. Nadzorujący igrzyska Elejczycy nałożyli na Spartan karę dwóch tysięcy min, a kiedy ci odmówili zapłaty, zostali wykluczeni z udziału w zawodach. Mimo to Lichas ze Sparty wystawił swój zaprzęg w wyścigu rydwanów. Jego woźnica zajął pierwsze miejsce. Hellanodikowie odebrali mu jednak zwycięstwo, zaś protestujący Lichas został ukarany chłostą wymierzoną przez straż porządkową. Co prawda, po zakończeniu igrzysk Lichas ustawił swój posąg w Altis, jednak nigdy nie został wpisany do oficjalnego spisu olimpijczyków.

Do złamania pokoju doszło ponownie w roku 364 p.n.e. Olimpię zajęli wówczas Arkadowie, którzy wraz z Pisańczykami chcieli przejąć organizację igrzysk. Skrytykowani ostro przez wszystkie

pozostałe państwa greckie oddali przywilej organizacji Elejczykom. Igrzysk z roku 364 p.n.e. nie uznano, określając je anolympas ("nieolimpiadą").

Kalokagathia (kalos kai agathos - piękny i dobry).

Określenie oznaczające w starożytnej Grecji ideał rozwoju człowieka, harmonijnie łączącego urodę ciała i piękno ducha. W określeniu tym słowo kalós (piękny) określało przymioty ciała osiągnięte dzięki ćwiczeniom cielesnym i treningowi sportowemu, zaś agathóa (dobry) określało zalety duchowe - cnotę, szlachetność oraz osiągnięte siłą woli - umiarkowanie i powściągliwość. Teoretyczne podstawy kalokagatii, formułujące się w toku dziejów starożytnej Grecji, stworzył Platon (427-347 r. p.n.e.)- sam zwycięzca igrzysk w Delfach. Uznał on, że rozum i dusza pełnią nadrzędną rolę nad ciałem, jednak sankcjonował kształtowanie piękna cielesnego jako wartości estetycznej. Musiało się to jednak odbywać pod nakazem woli wyćwiczonej w procesie treningowym. Budowanie sprawnego i pięknego ciała, prawidłowo funkcjonującego dzięki podporządkowaniu świadomej woli, powinno być równoczesne z dążeniem do doskonałości intelektualnej.

Zasady rywalizacji

Etyka obowiązująca rywalizujących zawodników miała swoje surowe zasady i wypracowała system **kar za różnego rodzaju przewinienia**. Karane było m.in. **nieusprawiedliwione spóźnienie** w przybyciu do Elidy przed igrzyskami (trzeba było się tu stawić na miesiąc przed zawodami). Podczas igrzysk 218. Olimpiady (93 r. n.e.), zbyt późno przybył pięściarz Apollonios, za usprawiedliwienie podał on niesprzyjające wiatry, które zatrzymały go na Cykladach. Został dopuszczony do zawodów. Jednak jedyny jego rywal, Heraklejdes z Aleksandrii zaświadczył, że przyczyną spóźnienia Apollonios było wzięcie udziału w dobrze płatnych igrzyskach jońskich. Oszukującego sportowca wykluczono z igrzysk, zaś wieniec oliwny przyznano Heraklejdesowi. Wzburzony werdyktem Apollonios rzucił się na Heraklejdesa, za co dodatkowo ukarany został grzywną. Surowo zwalczane były **też próby przekupstwa**. Próbował tego dokonać Eupolos z Tesalii (igrzyska 98. Olimpiady, 388 r. p.n.e.), który opłacił swych przeciwników i dzięki temu zwyciężył w walkach pięściarskich. Przystępstwo zostało wykryte i Eupolos oraz jego rywale zostali ukarani grzywnami. Co ciekawe, nie odebrano mu wieńca, gdyż raz podjęta decyzja Hellanodików nie mogła być zmieniona!

Wykryto przekupstwa, jakich dopuścił się Kallippos z Aten w pentathlonie, Filostratos z Rodos w zapasach (igrzyska 178. Olimpiady, 68 r. p.n.e.), czy Damonikos z Elei (igrzyska 192. Olimpiady, 12 r. p.n.e.), który przekupstwem zapewnił triumf swemu synowi Polyktorowi w zapasach chłopców. Natomiast podczas igrzysk 226. Olimpiady (125 r. n.e.) dwaj pięściarze Deidas z Arsynoe i Sarapamnon z Arsynoe ukarani zostali grzywnami za przyjmowanie zakładów pieniężnych dotyczących wyników ich walk.

Raz w dziejach igrzysk olimpijskich kara finansowa dotknęła zawodnika nie za nieuczciwość, ale za **akt tchórzostwa**. Podczas igrzysk 201. Olimpiady (25 r. n.e.) Sarapion z Aleksandrii tak zląkł się zobaczywszy swoich przeciwników w pankrationie, że na dzień przed zawodami po prostu uciekł z Olimpji.

W początkowym okresie dziejów igrzysk olimpijskich nie było formalnego zakazu startowania w nich Hellanodików, będących przecież sędziami w zawodach (być może nie spodziewano się, że którykolwiek z nich będzie miał taki zamiar). Jednak kiedy podczas igrzysk 102. Olimpiady (372 r. p.n.e.) jeden z nich, Troilos z Elidy, wystawił swój zaprzęg dwukonny i zwyciężył, stosowny przepis natychmiast wprowadzono.

Pieniądze z kar finansowych, jakie nakładano na przekraczających przepisy, przeznaczane były na budowę posągów Zeusa (Zanes). Według Pauzanasza ustawiono ich 18.

Ciekawostki

10 miesięcy przygotowań

Atleci szykujący się do igrzysk olimpijskich zobowiązani byli do przepracowania 10 miesięcy na treningach w gimnazjach w swych rodzinnych miastach. Jedenasty miesiąc należało spędzić w Elis i trenować pod okiem hellanodików, którzy podejmowali decyzję o dopuszczeniu zawodników do startu. Po zakończeniu igrzysk zawodnikom przysługiwał miesiąc odpoczynku (w tym czas na powrót w rodzinne strony)

Starożytne luksusy

Basen z podgrzewaną wodą istniał w Olimpii już w 100 r. p.n.e.! W dwupoziomowym budynku na górnej kondygnacji usytuowano basen, zaś na dole palenisko, z którego gorące powietrze ogrzewało basen od spodu. W samym basenie znajdowała się metalowa grzałka, do której doprowadzano gorące gazy z paleniska znajdującego się obok.

Sława Triumfatora

Dorieus z Rodos, trzykrotny triumfator igrzysk olimpijskich w pankrationie (igrzyska 87-89. Olimpiady, 432-424 r. p.n.e.) został wzięty do niewoli przez Ateńczyków w jednej z ich bitew z Rodos. Kiedy wydało się, kim jest jeńiec, natychmiast darowano mu wolność.

Nie tylko sportowcy

Filozof i matematyk Tales z Miletu zmarł od porażenia słonecznego na trybunach olimpijskiego stadionu podczas igrzysk 58. Olimpiady (548 r. p.n.e.)

Olimpiady i sztuka

Grecja była ojczyzną wielu artystów tworzących dzieła o tematyce sportowej. Piękno ludzkiego ciała, często ukazanego podczas ćwiczeń sportowych, ukazywali twórcy tej miary co Fidiasz, Myron, Poliklet i Lizyp. Zwycięzców igrzysk sławił w swych pieśniach Bakchylides z Keos a w odach Anakreont. Największą sławę osiąga Pindar (518-446 r. p.n.e.), autor peanów na cześć zwycięzców igrzysk olimpijskich, pytyjskich, nemejskich i istmijskich. Do naszych czasów przetrwały cztery cykle jego dzieł, liczące 45 utworów. Pindar tworzył na zamówienie, uzyskując za swe poetyckie dzieła pokaźne sumy.

Wytrzymałość bez granic

Historycznego wyczynu dokonał na igrzyskach 212. Olimpiady (69 r. n.e.) Polites z Karii. Jednego dnia zwyciężył on w biegu prostym, podwójnym i długodystansowym..

Wystarczył sam koń

Jeźdźca lub woźnicę w wyścigach konnych uważano za osobę o drugorzędnym znaczeniu. Zwycięzcą zostawał właściciel wierzchowca lub zaprzęgu. Na jednych z igrzysk koń Aura zrzucił tuż po starcie swego jeźdźca i samotnie pierwszy przybył do mety. Hellanodikowie bez żadnych zastrzeżeń ogłosili zwycięzcą jego właściciela - Fejdolasa z Koryntu.

Cesarz Neron Mistrzem Olimpijskim

Igrzyska 211. olimpiady miały się odbyć w roku 65 n.e. Jednak cesarz rzymski Neron nakazał ich przełożenie o dwa lata, ponieważ sam chciał wziąć w nich udział. W roku 65 doszło w Rzymie do próby przewrotu i zabicia satrapy (spisek Pizona) i cesarz nie mógł przybyć do Olimpii w prawidłowym terminie.

Neron triumfował w sześciu konkurencjach - zdobył wieniec olimpijski we wszystkich zawodach, w których startował: w rywalizacji heroldów, wyścigach czterokonnych i czteroźrebięcych rydwanów, ziesięcioźrebięcych zaprzęgów (konkurencji rozegranej tylko ten jeden raz), w konkursie muzycznym i dramatycznym.

Historyczne przekazy głoszą, że rywale cesarza w wyścigach hippicznych mocno starali się, aby ten mógł zwyciężyć. Wyścigu zaprzęgów dziesięcioźrebięcych podobno nawet nie ukończył, wypadłszy z wozu. Pozostali zawodnicy natychmiast zatrzymali się, a hellanodikowie ogłosili zwycięstwo Nerona. No cóż, lepiej było stracić wieniec, niż życie w razie pokonania krwawego władcy. Swój powrót do Rzymu cesarz zamienił w triumfalny wjazd, podczas którego niesiono przed nim 1808 nagród, jakie zdobył na różnych igrzyskach greckich

Na miejsca, gotów, START!

Linia utworzona z białego piaskowca szerokości 0,48, długości 29,70 m i tylnej ścianie o wysokości 0,24 m. stanowiła start w biegach krótkich. Kamień podzielony był na 20 stanowisk startowych (każde po 1,28 m), oddzielonych od siebie kamiennymi słupami. W każdym ze stanowisk znajdowały się dwa trójkątne wgłębienia pozwalające na wsparcie stóp podczas startu. Zawodnicy przyklękali w tych swoistych blokach startowych. Sygnał do rozpoczęcia biegu dawało opuszczenie rozciągniętej przed nimi liny, komenda słowna: apite (pędźcie) bądź sygnał trąbki.

Kallistefanos

Święta oliwka w Altis, z której ścinano gałązki na olimpijskie wieńce, było bardzo stare (drzewko oliwne może żyć ok. 2000 lat). W Dysku olimpijskim, którego akcja toczy się w 476 r. p.n.e., roku igrzysk 76. Olimpiady, autor Jan Parandowski opisuje je jako stare, pogiete i zgrzybiałe. Pokryte mchem roilo się od mrówek a z dziupli sypało się próchno. Z popękanego pnia wyrastały dwie gałęzie podobne do mięśni atletów. Z tych gałęzi wyrastały witki stanowiące surowiec na wieńce.

Ostrożnie na zakrętach

Miejscem rozgrywania wyścigów zaprzęgów i wierzchowców był hippodrom. Często dochodziło tu do wypadków, najczęściej na bardzo ostrych wirażach. Rannych woźniców wynoszono bocznym

wyjściem nazwanym Bramą Żałoby.

Naga prawda

Na igrzyskach 94. Olimpiady (404 r. p.n.e.) w pięściarstwie zwyciężył Pejsidoros z Rodos (pochodzący ze słynnej rodziny sportowej: olimpiionikiem był jego dziadek Diagoras oraz bracia matki - synowie Diagorasa - Damagetos, Dorieus i Akusilaos), którego matka Kalipateira była jedyną kobietą, która w męskim przebraniu trenera zasiadła na trybunach stadionu. Uradowana zwycięstwem syna podbiegła do niego i czule objęła. Niestety, w tym momencie szata opadła i sprawa wydała się. Ze względu na zasługi rodzinne sędziowie nie wykonali na winowajczyni wyroku śmierci, jednak odtąd nakazano trenerom przychodzenie nago na zawody.

Rzymskie pragnienia

Od roku 146 p.n.e. Grecja stała się częścią imperium rzymskiego, w związku z tym Rzymianie uważali się za w pełni uprawnionych do startu w igrzyskach olimpijskich. W roku 72 p.n.e., na igrzyskach 177. Olimpiady, w biegu podwójnym zwyciężył pochodzący z Rzymu Gaios Romaios i on otrzymał wieniec oliwny. Jednak hellanodikowie, chcąc podkreślić uszanowanie dla tradycji, według której startować mogli jedynie rodowici Grecy, przyznali zwycięstwo również drugiemu na mecie Hyspiklesowi z Sykionu jako najlepszemu Grekowi.

Dzieje Olimpijskiego Dzwonka

Przed ostatnim okrążeniem lub nawrotem w wyścigach konnych i konkurencjach biegowych rozlegały się dźwięki trąbki. Zwyczaj ten stosowany jest na dzisiejszych stadionach. Trąbkę zastąpił współcześnie dzwonek.

Szczęścia nie może być za wiele

Rywalizacja podczas igrzysk 83. Olimpiady (448 r. p.n.e.) przyniosła zwycięstwa braciom Damagetosowi z Rodos (pięściarstwo) i Akusilaosowi z Rodos (pankration). Ich ojciec, zresztą też wcześniejszy olimpiionik, Diagoras przeżył w związku z tym tak wielkie wzruszenie, że zmarł na stadionie.

Nigdy się nie poddawaj

Spartanie, wychowani w pogardzie dla jakiegokolwiek formy poddania się w walce, nigdy nie brali udziału w pięściarstwie i pankrationie. Walka w tych konkurencjach kończyła się bowiem przez poddanie się jednego z rywali.

Ograniczenia startowe

Tylko jeden zawodnik w ciągu całych dziejów igrzysk dwukrotnie (podczas igrzysk 178. i 179. Olimpiady w 68 i 64 r. p.n.e.) zdobył wysoko ceniony tytuł Paradoxosa, czyli zwycięzcy w zapasach i pankrationie podczas jednych igrzysk. Był nim Straton z Aleksandrii. Jeszcze sześciu zawodnikom udało się to po jednym razie. Ostatnim z nich był Nikostratos z Kyliken (igrzyska 204. Olimpiady, 37 r. n.e.). Od tego czasu hellanodikowie wydali zakaz startu w zapasach i pankrationie na jednych igrzyskach.

Wolny los

Zawodnik, który wyciągał wolny los (w zapasach, pankrationie, pięściarstwie) zyskiwał miano ephedros - siedzący i walczył w kolejnej rundzie ze zwycięzcą poprzedniej walki. Wygrana uzyskana dzięki ephedros ceniona była niżej, gdyż uważano, że zawodnicy przystępowali do niej z różnymi szansami (jeden wypoczęty, jeden zmęczony).

Zwycięstwo gwarantowane

Ustawienie posągu w Altis było przywilejem olimpionika. Raz w dziejach igrzysk doszło do sytuacji, że triumfator dokonał tego już w dniu swej wygranej. Dokonał tego Eubates z Kyreny podczas igrzysk 93. Olimpiady w 408 r. p.n.e.. Był on tak pewny zwycięstwa przepowiedzianego mu przez wyrocznię, że przybył na igrzyska z gotową rzeźbą.

Historyczna niespodzianka

W początkowym okresie (do igrzysk 15. Olimpiady w 720 r. p.n.e.) zawodnicy występowali z opaskami na biodrach. Jednak na tych igrzyskach Orsippos z Megary w dromosie (lub według innych świadectw Akantos ze Sparty w dolichosie) zgubił swoją opaskę na trasie biegu i nagi zdobył wieniec olimpijski. Od tej pory nagie startowanie uznano za obowiązek zawodnika.

Informacje na temat Starożytnych Igrzysk została zaczerpnięta ze strony internetowej Polskiego Komitetu Olimpijaskiego.